

ACHTERGROND

De Wubbo Ockels Prijs van de Stad Groningen bestaat niet meer. De gelijknamige stichting is er in november mee gestopt omdat Ockels zich volgens het bestuur te veel met de prijs bemoeide. Hij is verbaasd: "De prijs is toch naar mij vernoemd?" Een geschil tussen hardcore duurzaamheid en de machtige stichting Energy Valley.

Door Frits Poelman

Wubbo Ockels Prijs is niet meer

▲ De uitreiking van de prijs was soms een vrolijke bijeenkomst, zoals in 2002 toen prijswinnaar dr. Jan Worst (op de voorgrond) de aanwezigen een briljetje liet opzetten om zijn diavertoning te kunnen volgen. Foto: Reyer Boxem

Mag iemand naar wie een prijs wordt vernoemd, daar ook iets over te vertellen hebben? Wat Wubbo Ockels (65) betreft, is die vraag simpel te beantwoorden: ja. Natuurlijk.

En als het bestuur van de stichting achter zo'n prijs er écht niet uit komt met de naamgever? "Dan zoek je andere bestuursleden. Je heft toch niet de hele prijs op?" Ockels verwijt de stichting dat die dat wel doet, en de gemeente dat die dat heeft laten gebeuren. Toenmalig burgemeester Jos Staatsen riep de prijs in 1985 immers in het leven als erbetoon van de stad aan de eerste Nederlandse ruimtevaarder, die in Groningen opgroeiende en lang studeerde en werkte. Ockels komt er nog steeds graag.

Staatsen kondigde de prijs aan tijdens Mies Bouwmans televisieprogramma *In de Hoofddrol*. Er kwam gekrakeel van, want de gemeenteraad wist van niks. Toch ging het door. Ockels kreeg de prijs in 1986 overhandigd. Hij opende een jaar later de inschrijving voor de tweede versie. Een zelfstandige stichting, opgericht door de gemeente, zou de prijs later uitreiken aan veertien natuurwetenschappers en technici uit Groningen trots mag zijn.

Ockels veranderde de laatste decennia in een 'boegbeeld' van duurzaamheid. Hij is dé man van nieuwe ideeën. Stort zich met hart en ziel op de zonneauto Nuna, haalt stroom uit een vlieger, bedenkt de elektrische superbus en ontwerpt een zeilboot die in zijn eigen energiebehoefte moet voorzien.

Voor het ontwikkelen van de ideeën, wat niet zo snel gaat als Ockels in eerste instantie voorspelde, profiteert de professor van de TU Delft en bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen handig van zijn status. Als uniek wereldburger, zoveel ruimtevaarders zijn er nou eenmaal niet, komt hij achter deuren die voor anderen gesloten blijven. Als een onvermoeibare en eigenwijze doorzetter trekt hij aandacht en sponsors.

Dat wekt bij sommigen jaloezie op. Maar vriend en vijand roemen Ockels om zijn gave om jonge mensen te stimuleren. Hij laat ze nadenken over duurzaamheid, zet hen aan om nieuwe technieken te ontwikkelen voor hun eigen toekomst: een duurzame wereld.

Ockels verzet zich steeds feller tegen de 'oude' fossiele brandstofindustrie, de Shells van deze wereld. Hij vindt dat de schatrijke olie- en gasmaatschappijen weglopen voor hun

▲ Ockels opende in 1987 zelf de inschrijving voor de prijs. Foto: EFG/Elmer Spaargaren

maatschappelijke verantwoordelijkheid, omdat ze maar een klein deel van hun winsten in duurzame ontwikkelingen steken. Ze negeren volgens Ockels die andere onuitputtelijke energiebronnen op aarde: zon en wind. Of doen er alleen 'voor de bühne' wat mee.

Het stoort Ockels mateloos dat er in zijn mooie Groningen nu nog een kolencentrale komt. En dat de overheid de aardgashandel blijft stimuleren in plaats van afbouwen. Hij wil niet begrijpen waarom de stichting Energy Valley, die de 'energiepositie' van Noord-Nederland moet versterken en veel aan schone en innovatieve energie doet, zich niet openlijk afzet tegen de centrale in de Eemshaven.

Ockels vindt dat Energy Valley verschil moet maken tussen schone en 'fossiele' projecten (olie, kolen, aardgas) en gaat de discussie aan met directeur Gerrit van Werven. Die legt uit dat niet Energy Valley de bedenker van de kolencentrale is geweest, maar toenmalig minister Brinkhorst. Het maakt Ockels niets uit.

Hij begint zich te schamen voor het feit dat Energy Valley sponsor van de Wubbo Ockels Prijs is (sinds 2008) en wil ervan af. Als Ockels bij de stichting geen gehoor krijgt, stapt hij naar burgemeester Peter Rehwinkel. De gemeente is immers de baas van de prijs.

Rehwinkel houdt voor de zomer meerdere gesprekken met

▲ Ockels was er ook bij toen burgemeester Wallage de prijs uitreikte aan prof. Jonkman. Foto: Harry Tielman

het bestuur en de naamgever van de prijs. Ockels en Gerrit van Werven van Energy Valley zeggen elkaar als persoon te blijven waarderen, maar de bemiddelingspoging draait op niets uit.

Als of er niets is gebeurd, benoemen B en W van Groningen op 16 augustus uitgeroemd Van Werven tot nieuwe voorzitter. Terwijl Ockels niet met diens organisatie geassocieerd wil worden. Hij is verbijsterd. "Hoe kan dit nou? Dit college weet hoe ik erover denk en benoemt Van Werven toch. Ik vind dat kwalijk, in elk geval niet netjes."

Rehwinkel was niet aanwezig bij het collegebesluit. 'De situatie was toen ook nog niet zo conflictueus dat mijn collega's (de wethouders die Van Werven namens het college benoemen) daar iets van konden weten. Na een van de gesprekken gingen de heren heel goed geluimd de deur uit met elkaar en zouden ze nog wat gaan drinken. Ik had het gevoel dat het zou worden opgelost. Pas later begreep ik dat het conflict niet uit de wereld was. Ik hoorde dat het weer fout is gegaan toen de superbus in Assen was, maar dat weet ik ook niet precies. Op een gegeven moment heeft het bestuur zijn conclusies getrokken en dat hebben wij te respecteren."

Ockels had liever gezien dat de bestuursleden die moeite hadden met zijn opstelling, zelf waren vertrokken. Hij wilde wel vervangers zoeken. Maar Van Werven en de overige be-

stuursleden Koen Wiersma (Gasunie), Peta de Vries (Hanzehogeschool), Lubbert Dijkhuizen (Rijksuniversiteit) en Ina Bakker (gemeente) beslissen anders. Ze ontbinden de stichting. De prijs bestaat niet meer.

"Het stoort me vreselijk", zegt Ockels. "Ik begrijp het niet. De prijs is toch naar mij vernoemd? Energy Valley lijkt wel een soort cultuur in plaats van een van de partners van de stichting. Als mede-oprichters van Energy Valley hebben universiteit, hogeschool, Gasunie en de gemeente kennelijk het gevoel dat ze die organisatie niet kunnen afvallen."

Ockels concludeert dat organisaties binnen Energy Valley niet vrij zijn om een paar duurzame toekomst te kiezen. "Energy Valley doet echt prachtige dingen, maar de belangen lopen door elkaar. Het grootste deel van de investeringen waar ze zo blij mee zijn, heeft niets met duurzaamheid te maken maar zit in fossiele ontwikkelingen. Ik vind dat niet zuiver."

Van Werven trekt als pas benoemde voorzitter de stekker uit de prijs als Ockels te veel noten op zijn zang krijgt. "Het moest een duurzaamheidsprijs worden en hij wilde met zijn BV deel uitmaken van het bestuur. En Energy Valley lozen als partner." Ockels overspeelt zijn hand, zegt Van Werven. "Hij vroeg te veel. We wilden de prijs wel een duurzaam karakter geven, maar toen hij via de statuten zeggenschap wilde in de benoeming van bestuursleden en sponsors, hebben we tegen elkaar gezegd: hier klopt iets niet. Hij doet dit om ons de maat nemen en zijn afkeer van de kolencentrale te uiten. Iedereen die betrokken is bij de prijs, hoort echter ook bij Energy Valley. Daar kunnen ze geen afstand van nemen."

Heeft Ockels blootgelegd hoe Energy Valley iedereen en alles met elkaar verbindt en in een 'fossiele' wurggreep houdt? Kunnen de andere partners nog wel achter hem staan of vraagt hij het onmogelijke? Oud-voorzitter Jarko Nieweg krijgt er een punthoofd van. "Wubbo is zo dogmatisch", zegt de directeur van IJstation Thialf in Heerenveen. Nieweg was na zijn vertrek als financiële topman van Essent - de bouwver van de kolencentrale - jarenlang lid van de gemeentelijke rekenkamercommissie in Groningen. "We hebben wel eens schertsend tegen elkaar gezegd: sinds hij astronautie heeft gespeeld, heeft hij het contact met aarde verloren. Die kolencentrale is een gegeven. Dingen gebeuren zoals ze gebeuren. En het is niet zo dat hij kan dicteren wat anderen moeten doen. Hij vindt dat zijn naam een groen merk is. Alles moet groen zijn. Maar zonder conventionele oplossingen komen we er niet. We zullen toch compromissen moeten sluiten."

Toch vindt directeur Carole Thate van de Johan Cruiff Foundation het helemaal niet raar dat Ockels zeggenschap wilde. Ze kan zich haar stichting niet voorstellen zonder betrokkenheid van de meester zelf. "Cruiff speelt bij ons een heel grote rol en in de toekomst neemt een familielid dat over. Er gebeurt niets waar hij niet achter staat."

Verberg en De Vries

Bij de oprichting van de stichting Wubbo Ockels Prijs (Rijksuniversiteit, Gasunie, PTT en Philips waren de eerste sponsors) laat de gemeente na om Ockels als bestuurslid te benoemen. Hij woont wel graag de prijsuitreikingen bij en is adviseur van het bestuur.

Andere gemeentelijke prijzen zijn minder 'afstandelijk' georganiseerd. Voor het gemeentelijke George Verberg stipendium werd in 2004 geen zelfstandige stichting opgericht. De oud-directeur van de Gasunie zit persoonlijk in de jury.

De Hendrik de Vriesprijs, ingesteld bij de 50ste verjaardag van de dichter in 1946, en de gemeentelijke Hendrik de Vries stipendia vallen ook rechtstreeks onder de gemeente. De dichter wordt in de jury's vertegenwoordigd door respectievelijk voorzitter Hub. Hermans en Barend van Heussen van de particuliere Stichting Hendrik de Vries- Riek van der Zee.

Jammer, jammer, jammer vinden de winnaars

Bij de reacties op het verdwijnen van de Wubbo Ockels (Junior) Prijs overheerst teleurstelling, ook bij het bestuur. "We betreuren het en zullen niet rancuneus zijn", zegt voorzitter Gerrit van Werven.

Bij teamleider Rony Grooten van het Maartenscollege in Haren zit de opeffing diep. "Het is onbezonnen. Ik snap hier helemaal niets van. Ockels heeft zo'n grote impact op jonge mensen. Zijn naam is een synoniem voor duurzaamheid. Die gooi je toch niet overboord?"

Deelname aan de Wubbo Ockels Junior Prijs heeft de school veel opgeleverd, zegt Grooten. "Niet alleen mooie experimenten, bijeenkomsten en prijzen, maar ook bewustwording over duurzaamheid en goede contacten met innovatieve bedrijven. We doen nu mee aan de zonnebootrace in Friesland en denken aan een project om zonlicht effectiever in de klaslokalen te laten schijnen.

Dat soort projecten proberen we door te zetten, maar dat is lastig nu dit zomaar verdwijnt."

Hoogleraar microbiologie Lubbert Dijkhuizen maakte als bestuurslid van de stichting een einde aan de prijs, die hij zelf in 2006 won voor onderzoek naar nieuwe antibiotica. Hij wil niet als bestuurslid reageren, wel als winnaar. "Het beeld staat bij mij in de tuin en ik ben er trots op. Het is voor iedereen een verlies dat een dergelijke mooie prijs niet meer bestaat. Maar hij blijft als kwaliteitsstempel op de cv's van de winnaars staan."

Bij de laatste winnaars, Erik Frijlink en Anne de Boer (2010) die een nieuwe *inhaler* ontwikkelden, kan er wel een grap af. Frijlink: "We zeiden onmiddellijk tegen elkaar dat de prijs op z'n hoogtepunt stopt. Maar het is natuurlijk heel jammer dat 'ie verdwijnt. Het is ontzettend leuk en heel moti-

verend om de prijs te krijgen. Het heeft ons erkenning en nieuwe contacten opgeleverd. Ik hoop dat 'ie in een of andere vorm terugkomt."

Pek van Andel kreeg de prijs in 1992 voor het ontwikkelen van een kunsthoornvlies. "Ter genezing van hoornvliesblindheid, stond er. Was het maar waar. Voor de behandeling wordt het nog steeds gebruikt. De publiciteit leverde een hoop nieuwe leerlingen op. U zult begrijpen dat ik het met Wubbo Ockels eens ben. De wereld verandert en mensen ook. Als hij vindt dat de prijs, waar zijn voor- en achternaam aan verbonden zijn, een richting uitgaat waar hij zich niet in vindt, moet je dat accepteren."

Tussen alle wetenschappers kreeg Remmers Brandkasten uit Groningen de prijs in 1992 voor een nieuw soort brandkast: de transitokluis. "Het beeld staat nog steeds bij

ons in de showroom", vertelt Robert Huisman. "En met de uitvinding, inmiddels in gemoderniseerde vorm, zijn we onveranderd uniek in de wereld. De manier waarop de prijs is geschrap, klinkt wel heel rigoureus: als je er niet uitkomt, stop je ermee. Dat is heel jammer, want Ockels is toch een markante persoon. Hij zet zich in voor prima dingen en voor Groningen was het ook belangrijk."

Oud-voorzitter Jarko Nieweg is vooral teleurgesteld over het verdwijnen van de Junior versie van de prijs. "We zijn daar acht jaar geleden mee begonnen om de jeugd enthousiast te maken voor techniek en dat is een groot succes geworden. Wetenschappers waren trots en gelukkig, maar wat de scholen allemaal deden, was echt geweldig. De prijs kreeg de laatste jaren een steeds duurzamer karakter. Het is heel jammer dat dat verdwijnt."